

Çelik, F. ve Khurramova, Z. (2026). Sovyetleşme sürecinde bir Ceditçi aydının iç dünyası: Çolpan'ın Vadud Mahmud'a mektubu. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 423-442.

SOVYETLEŞME SÜRECİNDE BİR CEDİTÇİ AYDININ İÇ DÜNYASI: ÇOLPAN'IN VADUD MAHMUD'A MEKTUBU

Fatih ÇELİK*

Zebiniso KHURRAMOVA**

Öz: Bu çalışmada, XX. yüzyıl başı Türkistan edebiyatının önde gelen temsilcilerinden, özgürlük düşüncesinin güçlü bir sözcüsü olan Abdülhamid Süleyman oğlu Çolpan'ın 1923 yılında yakın dostu ve ilk edebî eleştirmeni Vadud Mahmud'a yazdığı mektup ele alınmıştır. Söz konusu mektup, yalnızca kişisel bir yazışma olmanın ötesinde, Çolpan'ın düşünce dünyasını, ruh hâlini ve dönemin sosyo-politik koşulları karşısındaki tutumunu yansıtan önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Çalışmada, metin merkezli bir yaklaşım benimsenerek Çolpan'ın sanatsal bakışı, bireysel hassasiyetleri ve toplumsal sorumluluk anlayışı ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Çolpan tarafından 1923 yılında Arap harfleri ile yazılmış olan bu mektup, ilk olarak Türkiye Türkçesine aktarılmış ardından mektubun içeriği üzerinde durulmuştur. Mektupta, özellikle Ceditçi aydın kimliğiyle öne çıkan Çolpan'ın, vatanın geleceğine ve özgürlüğüne dair taşıdığı umutların zamanla nasıl derin bir hayal kırıklığına dönüştüğü görülmektedir. Şairin iç dünyasında yaşadığı bu kırılma hem bireysel bir ruhsal çözülüşün hem de sömürgeci baskılar altında şekillenen toplumsal bir travmanın yansıması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca metinde yer alan evlilik, kadın, kültür ve teslimiyet kavramları üzerinden Çolpan'ın gelenek–medeniyet gerilimine bakışı da analiz edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, Çolpan'ın mektubunu tarihsel ve düşünsel bağlamı içinde ele alarak, onun şahsında Ceditçi aydınların yaşadığı ideolojik dönüşümü ve içsel çatışmayı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle araştırma hem Çolpan çalışmalarına hem de modern Türkistan edebiyatının entelektüel tarihine katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çolpan, Vadud Mahmud, Mektup, Özgürlük, Edebiyat.

CHOLPAN'S LETTER TO VADUD MAHMUD: CONTEXT, CONTENT AND EVALUATION

Abstract: This study focuses on the analysis of a letter written in 1923 by Abdulhamid Suleyman oghli Cholpon, one of the leading figures of early twentieth-century Turkestan literature and a prominent voice of the idea of freedom, to his close friend and first literary critic, Vadud Mahmud. Far from being merely a personal piece of correspondence, the letter constitutes an important document that reflects Cholpon's intellectual world, emotional state, and attitude toward the socio-political conditions of his time. Adopting a text-centered approach, the study examines in detail Cholpon's artistic perspective, individual sensitivities, and sense of social responsibility. Particular attention is paid to the transformation of Cholpon's hopes for the future and freedom of his homeland, which he cherished as a Jadid intellectual, into a profound sense of disillusionment over time. This inner rupture is interpreted as both an individual psychological breakdown and a

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, fatihcelik007@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8945-4986

** Doç. Dr., Semerkant Devlet Yabancı Diller Enstitüsü, Doğu Dilleri Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, xurramova@samdchti.uz

ORCID: 0000-0002-4781-527X

reflection of a broader social trauma shaped under colonial pressure. Furthermore, through concepts such as marriage, women, culture, and submission addressed in the letter, the study analyzes Cholpon's perspective on the tension between tradition and civilization. In conclusion, by situating Cholpon's letter within its historical and intellectual context, this study aims to reveal the ideological transformation and inner conflict experienced by Jadid intellectuals through the figure of Cholpon. In this respect, the research seeks to contribute both to Cholpon scholarship and to the intellectual history of modern Turkestan literature.

Keywords: Çolpan, Vadud Mahmud, Letter, Freedom, Literature.

1917 Rus Devrimi'nden Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen süreçte Sovyetler Birliği tarihi, özellikle Joseph Stalin döneminde yoğunlaşan kitlesel baskılar, sürgünler ve infazlarla şekillenmiştir. Bu dönemde milyonlarca insan; siyasi muhalifler, belirli etnik gruplara mensup bireyler ya da "toplumsal tehdit" olarak değerlendirilen kişiler olarak görülmüş ve öldürülmüş veya çalışma kamplarında yaşamını yitirmiştir. Öldürülen bu kişilerin arasında, baskılara karşı direnen ve toplumu bağımsızlık yolunda eğitim, edebiyat vb. yollarla bilinçlendirmeyi hedefleyen Ceditçiler de bulunmaktadır.

Ceditçiler, Çarlık yönetiminin müstemlekeci politikaları vasıtasıyla Türkistan'da yapmak istediği kimliksizleştirme çalışmalarını tersine çevirerek Türklerin kültüründe, millî tefekküründe, örf ve âdetlerinde, hayat tarzında ihtiyaç duyulan değişimleri halka göstererek bu uğurda onları mücadeleye davet ederler. Özbek Ceditçileri, Türkistanlıların varlıklarının temel hususiyetleri olan millî benliklerini, millî değerlerini, maneviyatlarını ve kültürlerini muhafaza etmelerinin yollarını gösterirler (Yelok, 2025, s. 52). 20. yüzyılın başlarında Özbek Edebiyatında bir grup yetenek sahibi sanatkar görülür. Bunlar, Hamza Hakimzade Niyazi, Abdullah Kadiri, Abdurrahman Fıtrat ve A. Çolpan vd. Özbek halkı için zengin bir edebi miras bıraktılar (Açık ve Kerimov, 1999, s. 30).

Özbek edebiyatının önde gelen temsilcilerinden olan Çolpan, 1893 yılında Andican şehrinde dünyaya gelmiştir. Çolpan, kullandığı mahlası olup gerçek adı Abdülhamid Süleymanoğlu'dur. Mahalle mektebinin ardından Andican medresesinde eğitim almıştır. Türk dillerinin yanı sıra Arapça, Farsça ve Rusçayı da iyi derecede bilmektedir. Gönülünde millî duyguların yoğun olduğu Çolpan, düşünce dünyasında İsmail Gaspıralı'nın başlattığı Ceditçilik düşüncelerinden etkilenmiştir (İçel, 2019, s. 136).

Gençlik yıllarından itibaren Ceditçilik fikrine ilgi duyan Çolpan, Gaspıralı İsmail Bey'e gönderdiği mektupta Şelale, Türk Yurdu, Şahbal, Vakıf, İkbal ve Tercüman gazetelerini okuduğunu belirtmektedir. 1913 yılında Gaspıralı İsmail, Bahçesaray'da bulunduğu bir sırada Türkistan şehirlerinden birinden on altı yaşlarında bir gençten mektup aldığını ve bu gencin kendisine şöyle yazdığını ifade eder:

"Andican'ın bazı büyükleri bana soruyorlar: 'Sen Şelale, Türk Yurdu, Şahbal, Tercüman, Vakıf ve İkbal okuyorsun da niçin Mirza Abdülkadir Bidil ve Hoca Hafız okumuyorsun?' Bu sorunun cevabını vermekte aciz kaldım. Eğer cevabı varsa Tercüman'da yayımlanmasını tekrar tekrar rica ediyorum. Şayet cevabı yoksa bu yeni edebiyatı bırakıp kalan ömrümü Mirza Abdülkadir Bidil ve Hoca Hafız okumakla geçireceğim."

Çolpan, henüz on altı yaşındayken yazdığı bu mektup ile gelecekte önemli bir edebiyatçı ve fikir adamı olacağının işaretini vermektedir. Gaspıralı ise cevabında, eski klasik eserlerin okunması gerektiğini ancak çağın gereklerine uyum sağlamak için yeni edebiyatın da ihmal edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. (Açık, Türk Dünyası Ansiklopedisi).

Gençliğinden itibaren Ceditçilik fikriyle yoğrulan Çolpan'ın yaptığı çalışmalar da bu doğrultudan olmuştur. Özbekistan'da Ceditçiliğin önemli temsilcilerinden birisi olan Çolpan, edebiyatın çok farklı dallarında eserler vermiştir: Uyganış (Uyanış), Bulaklar (Pınarlar), Tan Sırları (Tan Sırları), Koşuklarım (Şarkılarım) ve Saz adında beş şiir kitabı vardır. İlk şiir kitabı Uyganış 1922'de Taşkent'te Arap harfleriyle basılmıştır (Açık, Türk Dünyası Ansiklopedisi). Bu eserlerin yanı sıra gazetelerde basılmış şiir ve makaleleri, ayrıca tiyatro

eserleri, hikâyeleri ve çevirileri bulunmaktadır (İçel, 2019, s. 136). Çolpan, Halil Fereng, Çörinin İsyanı, Yarkınay, Muştumzor, Ortak Karşibayev, Hücüm gibi tiyatro eserlerinin yanında Keçe ve Kündüz (Gece ve Gündüz) adlı bir roman yazdı. Bu romanın Keçe (Gece) adlı birinci bölümü, 1936 yılında neşrolundu; ikinci kısmı ise kayıptır. Tercüman olarak da William Shakespeare'in Hamlet, Puşkin'in, Boris Godunov ve Dubrovskiy, Gorki'nin Ana adlı eserlerini Özbek diline kazandırmıştır (ekitap, 2026). Çolpan eserlerinde bazen açıktan, bazen imkânsız olduğu için sembollerle hürriyetten bahsetmiştir (Açık ve Kerimov, 1999, s. 32). Çolpan, *Abdülhamid Süleyman*, *Abdülhamid*, *Abdülhamid Süleymaniy*, *Kuyaniy*, *Kalandar*, *Mirzakalandar* imzalarını kullanmıştır. Son olarak da *Çolpan* mahlasını alır. Bununla ilgili olarak “Seher vaktinde, gökyüzünde peyda olan parlak yıldızın adıdır Çolpan... Elbette ki ömrü kısadır onun. Yalnız iki-üç saatliğine, gökyüzünde şuleler saçar ve hemencecik söner gider.” (Açık, Türk Dünyası Ansiklopedisi) der ve ne yazık ki son mahlasının bir tezahürü gibi kendisi de bu âlemde fazla durmadan kayar gider. Fakat bıraktığı ışık halen Türk dünyasını aydınlatmaktadır. Abdülhamid Süleyman Çolpan, günümüzde adeta Türk dünyasının marşı haline gelen *Güzel Türkistan* şiiri Sovyet baskılarına karşı vatan sevgisi ve özgürlük duygularının dile gelmiş halidir:

Guzel Türkistan senge ne boldı?
Sebeb vakitsiz güllering soldı
Çemenler berbad kuşlar hem feryad
Hemmesi mahsun bolmaz mi dilşad?

Bilmem ne uçun kuşlar uçmaz bahçeleringde ...

Çolpan kısa yaşamında edebi eserler vermenin yanı sıra farklı görevlerde de yer almıştır. 1917-1918 yıllarında Orenburg'da Başkurdistan Milli Cumhuriyeti reisinin sekreteri olarak çalışmıştır. Bu alanda Çolpan'ın başka hizmetleri de vardır. 1917 yılının sonunda Kokan şehrinde teşkil edilen ve kanun çıkarma yetkisi olan Kokan Muhtariyeti, 6-7 Şubat 1918'de Kızıl Ordu tarafından kana bulanmıştır. Olayları yakından izleyen ve Kokan'da toplanan İstiklal Kurultayına katılan Çolpan, Kokan Muhtariyeti ortadan kaldırılırken yaralananların tedavisi için kurulan Kızılay hastanesinde gönüllü olarak çalışmıştır (Kuçkartay ve Öz, 1999, s. 574). Son dönemlerde Çolpan ve döneminin diğer vatanperver yazar ve düşünürleri çok ağır baskı görmeye başlamış ve hatta çevresinden tecrit edilir hala gelmişlerdir. Bu baskıların neticesinde 4 Ekim 1938 günü Abdülhamit Çolpan (45 yaşında) ile Abdulla Kadiri, Fıtrat, Pulat Saliyev, Gazi Alim Yunusov, Abdulla Taciye, Akbar İslamov, Ankabay Hudaybahtov, Sancar Sıddık, Kurban Beregin, Azam Eyüb, Atacan Haşimov Sovyet hükümeti tarafında şehit edilmişlerdir (qha, 2026). Bu katliam Türkistan'ın bütün bölgelerin çok ağır bir şekilde uygulanmıştır.

1. Çalışmanın Amaç ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Özbek edebiyatının ve Ceditçilik hareketinin en önemli temsilcilerinden biri olan Çolpan'ın, 1923 yılında yakın dostu ve ilk eleştirmeni Vadud Mahmud'a gönderdiği mektubu merkeze alarak, onun düşünce dünyasını, ruhsal durumunu ve dönemin sosyo-politik şartları karşısındaki tutumunu ortaya koymaktır. Söz konusu mektup, Çolpan'ın yalnızca edebî kimliğini değil; aynı zamanda bir aydın, bir münevver ve bir millet adamı olarak yaşadığı hayal kırıklıklarını, umutlarını ve endişelerini yansıtan bir belge niteliği taşımaktadır. İncelenen mektup hem edebiyat tarihi hem de düşünce tarihi açısından birincil kaynak değeri taşıması nedeniyle, Çolpan araştırmalarına ve genel olarak Türkistan modernleşme sürecine önemli katkılar sunmaktadır.

2. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Araştırmanın temel kaynağını, Özbek edebiyatının önemli temsilcilerinden Ceditçi Abdülhamid Süleyman Çolpan'ın 29 Ekim 1923 tarihinde Andican'dan Semerkant'a, yakın arkadaşı ve eleştirmeni Vadud Mahmud'a gönderdiği yedi sayfalık mektup oluşturmaktadır. Söz konusu mektup, Arap harfli Özbek Türkçesiyle kaleme alınmış birincil kaynak niteliğinde bir belgedir.

Araştırma sürecinde yazarlar tarafından öncelikle mektubun Arap harfli Özbek Türkçesi orijinal nüshası okunup Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmada dil hususiyetleri üzerinde durulmadığından ayrıntılı bir transkripsiyon çalışması yapılmamıştır. Okuma sırasında anlamı belirsiz veya dönemin siyasi ve kültürel terminolojisine ait ifadeler, döneme ilişkin yardımcı kaynaklarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Mektubun çözümlemesinde metin inceleme ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Çolpan'ın mektupta dile getirdiği duygu dünyası, siyasi eleştirileri, özgürlük anlayışı, Ceditçilik hareketine ilişkin değerlendirmeleri, Sovyet yönetimine yönelik yaklaşımı ve şahsi hayatına dair ifadeleri tematik olarak incelenmiştir. Metinde öne çıkan kavramlar; özgürlük, teslimiyet, hayal kırıklığı, baskı, kültürel dönüşüm ve sömürgecilik başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3. Araştırma Deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak hazırlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi ve tarihsel metin çözümlemesi deseni kullanılmıştır. İnceleme konusu olan Çolpan'ın 1923 yılında Vadud Mahmud'a gönderdiği mektup, birincil kaynak olarak değerlendirilmiş; metin içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada mektubun dil özelliklerinden ziyade düşünsel, tarihsel ve psikolojik boyutları üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda mektup, Ceditçilik hareketi, Sovyetleşme süreci ve Türkistan aydınlarının yaşadığı siyasi kırılmalar bağlamında değerlendirilmiştir.

4. Araştırma Malzemeleri

Bu çalışmanın temel araştırma malzemesini, Çolpan'ın 29 Ekim 1923 tarihinde Andican'dan Semerkant'a, yakın dostu Vadud Mahmud'a gönderdiği yedi sayfalık mektup oluşturmaktadır. Mektubun orijinali Özbekistan'ın Semerkant şehrinde yaşamış olan Vadud Mahmud'un torunu Necat Vedudzade'nin kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu mektubun varlığından haberdar olan Doç. Dr. Zebiniso Khurramova, Vadud Mahmud'un ailesiyle iletişime geçmiş ve ailenin izni doğrultusunda mektubun dijital görüntülerini temin etmiştir. Arap harfli Özbek Türkçesiyle kaleme alınan bu mektup, çalışmada birincil kaynak olarak değerlendirilmiştir.

5. Mektubun İçeriği ve Değerlendirilmesi

Çolpan tarafından, yakın arkadaşı ve ilk eleştirmeni Vadud Mahmud'a gönderilen yedi sayfalık bir mektup bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Çolpan'ın bu mektubu, Ceditçilik hareketinin 1920'li yıllarda karşı karşıya kaldığı siyasi baskıları, Türkistan'da bağımsızlık idealinin nasıl giderek bir çıkmaza sürüklendiğini ve Sovyet yönetimi altında aydınların yaşadığı fikrî ve psikolojik kırılmaları somut bir biçimde gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle mektup, yalnızca bireysel bir duygu paylaşımı değil, aynı zamanda dönemin tarihsel ve ideolojik atmosferini anlamaya imkân veren önemli bir tanıklıktır.

Çolpan'ın edebî faaliyetlerinin ötesinde, onun çeviri faaliyetleri, dil ve alfabe tartışmalarına yaklaşımı ve dönemin önde gelen siyasi figürleriyle ilişkilerine dair özgün bilgiler sunmasında yatmaktadır. Özellikle mektupta yer alan Akmal İkrarov'a dair değerlendirmeler, dönemin entelektüel çevreleri ile siyasi elit arasındaki karmaşık ilişkileri anlamak açısından dikkate değerdir. Bunun yanı sıra Çolpan'ın Tagore okumaları ve çeviri

tercihleri, onun evrensel özgürlük düşüncesini nasıl benimsediğini ve bunu Türkistan bağlamına nasıl taşıdığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Mektup, 29 Ekim 1923'te Andican'dan Semerkant'a gönderilmiştir. Mektup, Çolpan'ın o zamanki ruh halini yansıtıyor; Türkistan'ın bağımsızlığına dair umutlarının ve özlemlerinin boşa çıktığı, kendisinin ve arkadaşlarının beklediği ve uğruna savaştığı özgürlüğün bir serap haline geldiği, şairi tamamen umutsuzluğun girdabına sürüklendiği gerçeği mektubun her satırında açıkça görülüyor. Çolpan'ın mektubu yazdığı o zaman, Çarlık Rusya döneminin baskılarının ardından, Sovyetler Birliği'nin kurulması ve bu kurulan yapının her topluma ayrı ayrı bağımsızlık vereceğine olan inançların söndüğü, Komünizmin girdabına girdikçe bağımsızlık hayallerinin sonlandığı bir dönemdir. Mektupta Çolpan'ın sınırsız üzüntüsünün yanı sıra, kişisel ve aile hayatındaki sorunlara da tanık oluyoruz; Çolpan, tüm bunları yakın arkadaşına ve aynı fikirde olduğu yoldaşına mektubunda ifade ediyor.

5.1. Geçmişin İdealleri ve Bugünün Çöküşü

Mektubun ilk bölümlerinde Çolpan, 1920–1921 yıllarını hatırlayarak gençlik dönemindeki devrimci coşkuyu, hareketliliği ve umut dolu mücadele atmosferini canlı imgelerle tasvir eder. “Çılgın koşuşturmalar”, “ateşli parıltılar”, “kükremeler” gibi ifadeler hem bireysel heyecanı hem de kolektif bir uyanış duygusunu temsil eder. Şairin kendi şiirlerine yaptığı göndermeler, edebiyatın o dönemde bir mücadele aracı olarak görüldüğünü göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Sovyet rejiminin kurulduğu ilk yıllar her yerde bir özgürlük havası esmektedir.

Ancak bu idealist geçmiş, mektubun ilerleyen satırlarında kesin ve geri dönüşsüz bir biçimde sona ermiş olarak sunulur. “O günler geride kaldı. Gittiler, asla geri dönmeyecekler.” ifadesi, yalnızca nostaljik bir yakınma değil, tarihsel bir kapanış ilanıdır. Çolpan, devrimci ideallerin yerini zor, baskı ve tek sesliliğin aldığını açıkça hissetmektedir. Çolpan, artık gerçekleri görmekte ve yeni rejimin onları ne derece kötü durumlara sürüklediğini fark etmektedir.

2.2. Zorla Kurtuluş Eleştirisi ve Siyasal Hayal Kırıklığı

Mektubun en dikkat çekici yönlerinden biri, Çolpan'ın Sovyet ideolojisinin “zorla kurtuluş” anlayışına yönelttiği eleştiridir. Yazım reformu ve alfabe meselesi üzerinden yaptığı değerlendirmeler, onun kültürel dönüşümlerin baskı yoluyla dayatılmasına karşı olduğunu ortaya koyar. “İnsanlık zorla mı, siyah güçle mi kurtarılacak?” sorusu, mektubun düşünsel merkezini oluşturan temel sorgulamadır. Sovyet rejimi yavaş yavaş bütün toplumun üzerinde ağlarını örmekte ve rejimin kurucuları toplumu kendi istedikleri yöne doğru itmektedir. Bunlardan birisi de alfabe değişimidir. Bu fikrin sahipleri toplum üzerinde baskı kurarak, yapılan değişiklikleri, toplumun kendi kararıymış gibi dayatmaktadır. Çolpan da bu duruma itiraz etmektedir.

Türkistan'da, özellikle de Özbekistan'da, yazım sorunu yirminci yüzyılın başlarındaki en acil sorunlardan biriydi. Elbette, tüm yenilikçiler ve aydınlar bu konuda aynı görüşte değildi. Bazıları, Özbek ulusunu, dilini ve edebiyatını Türk halkları arasında Ali Şîr Nevaî dönemindeki yüksek seviyeye çıkarmak gerektiğini söylerken, diğerleri şöyle diyordu: “Türkistan'ın özgürlük mücadelesinin sürdüğü bir durumda, ulusal-kültürel cephe yalnızca Özbek ulusu adına savaşırsa, mücadele düşmanın lehine sonuçlanabilir (Jadid, 2024). Bu tartışmalar altında, Ekim 1923'te Buhara'da düzenlenen Orta Asya Özbeklerinin Dil ve Yazım Konferansı'nda alfabenin Latinleştirilmesi fikri onaylandı. Çolpan'ın bahsettiği Özbek dilbilimciler arasında Elbek-Maşrik Yunusov, Uktam-Kayum Ramazon, Gazi Yunus ve Mannon Ramzlar da bu çalışmanın uygulanmasına katkıda bulundular. Çolpan 1926'daki Bakü konferansına katılmadı. Fitrat, Çolpan için “O, bu konferansa önemli bir oryantalist bilgin olarak özel bir davetle davet edilmişti. Ancak bir nedenden dolayı konferansa katılmadı” demektedir (Jadid, 2024). Vadud Mahmud da başlangıçta bu konuyla ilgili

etkinliklere aktif olarak katılmıştır, ancak daha sonra bu etkinliklerde adı geçmemektedir. Latin alfabesine geçişin, yeni entelektüellerin tamamı tarafından olumlu bir gelişme olarak kabul edilmediği; Çolpan'ın da bu meseleye olumlu yaklaşmadığı anlaşılmaktadır. Fakat bu itirazlarını, dönemin baskıcı koşulları nedeniyle açıkça dile getiremedikleri anlaşılmaktadır.

Mektubun bir bölümünde Çolpan'ın 'Aftamabillar'ın Kralı' (otomobillerin kralı) ve 'ut-olov Akmal' şeklindeki nitelemesi dikkat çekmektedir. Bu ifadeyle kastedilen kişi, dönemin kamuoyunca yakından tanınan Akmal İkrarov'dur. Çolpan'ın onu 'ut-olov' (ateşli, yakıcı) olarak tanımlamasının ise haklı gerekçeleri bulunmaktadır. Çünkü Akmal İkrarov, 1921 yılında 23 yaşında Türkistan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin sorumlu sekreterliğine atanmıştır. 1924'te ulusal sınırların belirlenmesinden sonra Taşkent bölgesel Komünist Partisi'nin ve daha sonra cumhuriyetçi Komünist Partisi'nin sekreteri olarak çalışmış. 1929'da Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin birinci sekreterliğine atanmıştır (Kun, 2024). Bu çevrenin temsilcilerinden Vadud Mahmud, anılarında bunu şöyle anlatıyor: "Parti sekreteri olduğu dönemde Taşkent'teki tek binek otomobil onundu. Beni Taşkent'in dar sokaklarında gezdirirdi. Birlikte dağlara geziler yapardık. Diğer yoldaşlarla içmeye çıktığımız, tepelerde uzanıp yıldızları izlediğimiz yaz gecelerini hâlâ hatırlıyorum" (Vadud, 1973). Mahmud, İkrarov için bu ifadeleri kullansa da Çolpan, onu biraz farklı değerlendirdiği görülmektedir. Burada Akmal İkrarov'a dair kullanılan "ut-olov" (ateş-alev) nitelemesi hem ironi hem de eleştiri taşır. Çolpan, bu figürü yakıcı, yıkıcı ve kontrolsüz bir güç olarak tasvir ederken, devrimin idealist ruhundan saparak otoriterleşen siyasal kadrolara duyduğu güvensizliği de dile getirir.

2.3. Şiirsel Dönüşüm: Mücadeleden Teslimiyete

Mektupta yer alan şiir alıntıları, Çolpan'ın iç dünyasındaki dönüşümü açık biçimde ortaya koyar. Erken dönem şiirlerinde görülen "mücadele" ve "isyan" temaları, yerini yorgunluk, edilgenlik ve teslimiyet imgelerine bırakmıştır. Deniz, göl, saman parçası gibi metaforlar, şairin kendisini artık yönlendirilen, sürüklenen ve iradesi zayıflamış bir varlık olarak gördüğünü gösterir.

Çolpan'ın 1920'li yıllardaki şiirlerinin temel temasını insan özgürlüğü ve ulusal bağımsızlık düşüncesi oluşturmaktadır. Ancak 1923'ten itibaren dönemin sosyo-politik şartları nedeniyle Çolpan, doğrudan mücadelecı söylemlerden uzaklaşarak zamanının büyük kısmını çeviri faaliyetlerine ayırmıştır. Mektubunda, Rabindranath Tagore'un eserlerini tekrar tekrar dikkatle okuduğunu belirtmekte; "Zohid-Sanyasi", "Liçnoe (Şahsi)" adlı eserlerinden, düzyazı şiirlerinden ve Rusçaya çevrilmiş bazı hikâyelerinden alıntılar yapmaktadır (Ziyouz, 1925).

Çolpan'daki düşünsel dönüşüm, Tagore'a yönelişle daha belirgin hâle gelir. Tagore, Çolpan için yalnızca edebî bir isim değil; aynı zamanda sömürge baskısı altında ezilen toplumların ruh hâlini dile getiren bir düşünür konumundadır. Mektubunda Vadud Mahmud'a şöyle seslenir: "Vav. Mim." imzasıyla yayımlanan "Hint İhtilalcileri" eleştirisini okudum. Sen yazmışsın, elbette. Fitrat'ın Kerim Bahşı ağzıyla dile getirdiği vatansever sözler çok tatlı; fakat Tagore, "Liçnoe (Şahsi)" adlı eserinde bunları daha da tatlı ve daha anlamlı bir biçimde ifade eder."

Çolpan'ın Tagore'un ifadelerinde gördüğü derinlik ve etkileycilik, aslında kendi Ceditçi çevresinin Sovyet rejimi karşısındaki suskunluğuna yönelik örtük eleştirileriyle ilişkilidir. Tagore'un Hint toplumuna ve sömürge düzenine yönelik eleştirileri, Çolpan tarafından Türkistan'daki Sovyet baskısının dolaylı bir yansıması olarak okunmuştur. Aynı şekilde Vadud Mahmud'un "Vav. Mim." imzasıyla yayımladığı "Hint İhtilalcileri" yazısı da görünürde Hindistan üzerine olsa da, gerçekte Türkistan aydınlarının içine sürüklendiği pasiflik ve sessizliğe yönelik dolaylı bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Çolpan, Hintli düşünürün eserlerinde bulduğu dinginliği, kendi ruh hâlinin bir yansıması olarak benimser.

Bu eserler, Hint halkının o dönemdeki İngiliz sömürge yaşamının bazı yönlerini yansıtmaktadır. Çolpan, Türkistan'daki Sovyet sömürgeciliğinin de aynı sorunlarla karşı karşıya kalmasından derin üzüntü duyduğunu belirtmektedir. Çolpan, sadece eserleriyle değil, çevirileriyle de insanları uyandırmaya ve onları dünyanın yaşam biçimiyle tanıştırmaya çalışmıştır. Çolpan'ın, çeviri eserlerinin derinliklerinde bile özgürlük mücadelesini desteklediği söylenebilir.

Tagore'un sömürgecilik karşıtı estetik ve kültürel yaklaşımı, Çolpan'ın Sovyet yönetimi altında yaşadığı düşünsel kırılmayı anlamlandırmasında önemli bir referans noktası hâline gelmiştir. Mektupta; “Gecelerin ve gündüzlerin, ayların ve yılların değişimi benim için ne ifade ediyor, dünyayı dalgaları üzerinde saman ve sap gibi yuvarlayan hayat akışı (zaman), bana geldiğinde durdu...” şeklindeki alıntısında kendi içerisinde bulunduğu boğucu ruh halini anlatmaktadır.

Mektupta Tagore'dan yapılan uzun alıntılar ve yorumlar, Çolpan'ın düşünce dünyasının evrensel boyutunu ortaya koyar. İngiliz sömürgeciliğine yönelik estetik ve kültürel eleştiriler, dolaylı biçimde Sovyet yönetiminin Türkistan'daki uygulamalarına yöneltilmiş bir eleştiri niteliği taşır. Mektupta; “Ancak bir şehirde, halkı şehir topluluğuna ait olmaktan gurur duyduğu için, kendine özgü mimari tarzına sahip kamu binaları, şehir halkının şehrine olan sevgisini gösterebilir.” diyen Çolpan estetiğin, sanatın toplum için ne kadar önemli olduğunu vurgularken, İngilizlerin buna hiç değer vermediğini belirtmektedir. Aynı zamanda bu durumun kendi toprakları için de geçerli olduğunu hissettirmektedir. Çolpan, sömürgeci gücün sanatta, mimaride ve kültürde “kişisel bir renk” yaratamayacağını vurgulayarak, baskı rejimlerinin ruhsuzluğunu dile getirir.

Bu bağlamda Tagore'un sanat anlayışı, Çolpan için bir sığınak olduğu kadar, içinde bulunduğu çıkmazı anlamlandırma aracıdır. Sovyet baskısını bu şekilde isyan etmektedir.

2.4. Özel Hayat, Teslimiyet ve Kadın Algısı

Mektubun son bölümlerinde Çolpan'ın; “Tekrar evlendim, daha doğrusu evlendirdiler. “Çevrenin iradesine teslim olmuş bir insanın itirazı” falanca kişi tarafından bilinir mi? Sadece teslimiyet, sadece teslimiyet... fetih değil, teslimiyet! Bu kelime çok tatlı...” evliliğine dair ifadeleri, onun teslimiyet düşüncesinin özel hayatına da yansıdığını gösterir. Aslında bu ikinci evliliği çok da arzu ederek değil fakat çevrenin baskısı ile yaptığı anlaşılıyor. Evlilikle ilgili ifadelerinin devamında; “Evlendim dedim. Beni evlendirdiler dedim. Benim refikam, okuma yazması olmayan bir Özbek kızıdır. Okumuş, kültürlü bir kadınla birlikteyken ruhen ve bedenen azap çekmişken, bu sefer neden sade bir kız hanımla yetinip kaldım? Sebebi, işte bu mektubumun bütün muhtevasındadır. Sessizce her şeyi içine çekip sindirebilen, ağır bir maddeyim ben; tıpkı toprak gibi, tıpkı deniz gibi.” Eğitimli bir kadınla yaşadığı zihinsel ve duygusal çatışmadan söz etmesi, dönemin aydın erkeklerinin modernleşme ile gelenek arasında yaşadığı gerilimi yansıtır. Kadında aranan “kültür” yerine “boyun eğme” ve “sadelik” vurgusu, Çolpan'ın bu dönemdeki yorgun ve uzlaşmacı ruh hâlinin bir göstergesidir. Bu evliliğe razı olmasının nedenini mektubunun bütününde yazdığını belirterek artık her şeye boyun eğdiğini söylemektedir. Çolpan mektubunun devamında yine Tagore'dan bir alıntı yapar; “Tagore toprağa ne diyor: ‘Ben, kendi şarkılarımı senin sessiz bahçene bırakıyorum.’ Ve: ‘Senin sevimli yüzünü tanıdım, mahzun hâlde. Toprağını seviyorum, ey toprak ana!’ Sessiz bahçe, mahzun toprak — işte benim kendim. Ben şimdi eşten ‘medeniyet’ değil, ‘teslimiyet’ içinden doğan bir ‘tebessüm’ bekliyorum.”. “Sadelik içinde güzellik” bekliyorum. Peçe, perdelerin aslında hiçbir zararı yoktur. Tagore onları ‘ebedî kul’ diye nitelemiştir. (Bir hikâyesinde) der ki: ‘Göğün bulutu, yeryüzünde kalabilmek için yağmur damlaları hâlinde yükseklikten aşağıya iner.’ Buna benzer şekilde, kadınlar da erkeğin esiri olmak üzere, farkında olmadıkları bir alana girerler. Bu ifadeler, günümüz bakış açısıyla eleştiriye açık olmakla birlikte hem o dönemin yansıması hem de mektubun samimi ve

filtresiz doğasını ortaya koyması açısından önemlidir. Çolpan artık savaşmaktan yorulmuştur. Vatanın özgürlüğü için verdiği mücadeleden, kendi toplumunda karşılaştığı güçlüklerden, eski eşinle yaşadığı çatışmalardan yorulmuş ve artık kendisi gibi eşinden de teslimiyet beklemektedir. Çolpan; “Onların her biri, kendi dar cennetinin birer İndira’sıdır!” bu ifadesi ile kadınları aynı zamanda Hint inancına göre Tanrıça olan İndira’ya benzetmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak bu mektup, özgürlük uğruna şehit edilmiş bir Türk aydınının yaşadığı döneme ışık tutması, tarihe not düşmesidir. Bu mektupta bir edebiyatçının ruhunun yanı sıra vatanın bağımsızlığı için hayatını ortaya koymuş bir kişi görülmektedir. Çolpan’ın ideallerden vazgeçişini değil; ideallerinin zorla kirletilişine karşı yaşadığı derin bir hayal kırıklığını belgelemektedir. Çolpan, eskiden verdikleri mücadelelere olan özlemin yanında şu andaki çaresizliği satırlara dökmüştür. Metin, bir şairin, bir Ceditçi aydının ve bir millet sevdalısının psikolojik çözülmesini, teslimiyet ile direnç arasındaki gelgitlerini açıkça göstermektedir. Bu yönüyle mektup, yalnızca edebî değil, tarihsel ve düşünsel açıdan da birincil kaynak niteliği taşımaktadır. Çolpan’dan gelen bu mektup, onun o dönemdeki yaratıcı ve kişisel imajını, ruhsal ve psikolojik durumunu, sınırsız duygularını ve düşünce genişliğini daha derinlemesine anlamamıza ve keşfetmemize yardımcı olmaktadır.

Çolpan’ın 1923 yılında Vadud Mahmud’a gönderdiği bu mektup, yalnızca iki dost arasında gerçekleşmiş şahsî bir yazışma değil; aynı zamanda Türkistan aydınlarının Sovyetler Birliği dönemini başında kurulan özgür devlet, hür toplum hayallerinin ilerleyen süreçte söndüğü düşünsel kırılmanın, siyasal hayal kırıklığının ve ruhsal çözülmenin başladığına dair önemli bir belgedir. Mektup, bir şairin iç dünyasını yansıtmamasının ötesinde, Ceditçi aydınların hazin sonralarına doğru ilerlerken, bağımsızlık ideallerinin nasıl baskı altına alındığını ve özgürlük düşüncesinin nasıl giderek umutsuzluğa dönüştüğünü göstermesi bakımından tarihî bir tanıklık niteliği taşımaktadır.

Çalışmada incelenen mektup, Çolpan’ın yalnızca edebî yönünü değil; aynı zamanda siyasi, kültürel ve fıkri kimliğini de ortaya koymaktadır. Çolpan açık bir şekilde ifade edemese de özellikle alfabe tartışmaları, Sovyet yönetimine yönelik dolaylı eleştiriler, özgürlük fikrine dair sorgulamalar ve dönemin siyasi aktörlerine ilişkin değerlendirmeler, Türkistan’daki dönüşüm sürecinin aydınlar üzerindeki etkisini açık biçimde göstermektedir. Çolpan’ın mektupta kullandığı dil, metaforlar ve şiirsel göndermeler ise onun iç dünyasında yaşadığı karamsarlığı, yalnızlığı ve tükenmişlik hissini yansıtmaktadır.

Mektupta dikkat çeken bir diğer husus, Çolpan’ın Rabindranath Tagore üzerinden geliştirdiği düşünsel yaklaşımıdır. Tagore’un sömürgecilik karşıtı fikirleri ve kültürel eleştirileri, Çolpan’ın Sovyet yönetimine dair duyduğu rahatsızlığın dolaylı bir ifade alanına dönüşmektedir. Bu durum, Çolpan’ın yalnızca yerel değil, evrensel bir özgürlük düşüncesi çerçevesinde hareket ettiğini de göstermektedir.

Mektubun özel hayatla ilgili bölümleri ise dönemin aydın bireyinin modernleşme, aile, kadın ve kültür meseleleri karşısında yaşadığı zihinsel gerilimleri ortaya koymaktadır. Böylece metin, yalnızca siyasi ve tarihsel bir belge olarak değil; aynı zamanda bir aydının psikolojik çözümlemesine imkân veren kişisel bir anlatı olarak da değerlendirilebilmektedir. Ayrıca Çolpan’ın özel hayata dair olan düşüncelerini değerlendirirken, aydın kimliğini oluşturan kültürel kimliğini de göz ardı etmemek gerekir.

Bu çalışmaya konu olan mektup, Sovyetler Birliği’nin baskıcı rejiminin bütün Türk dünyasına yayıldığı bir dönemde, bu baskının Özbek Ceditçi aydınlar üzerindeki yansımalarına doğrudan tanıklık eden önemli bir belge niteliği taşımaktadır. İncelenen mektup, Sovyet baskısı altında Türkistan aydınlarının yaşadığı hayal kırıklığını, teslimiyet ile direniş arasında sıkışan ruh hâlini ve özgürlük idealinin giderek nasıl sarsıldığını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem Çolpan araştırmalarına hem

Ceditçilik çalışmalarına hem de modern Türkistan düşünce tarihine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ekler:

1. Mektubun Türkiye Türkçesine çevirisi
2. Mektubun orijinali

Kaynakça

- Açık, F. (n.d.). Abdülhamit Süleyman Çolpan. *Türk Dünyası Ansiklopedisi*. (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2026).
- Kerimov, B ve Açık, F. (1999). Özbekistan'da Ceditçi yazarlar. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7. <https://izlik.org/JA99DN54LL>
- İçel, H. (2019). Çolpan'ın şiirlerinde özgürlük özlemi ve Çolpan Yıldızı imgesi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S.17, C.7, 135-147.
- Kuçkartay, İ. ve Öz, A. (1999). Özbek edebiyatından seçmeler III. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8.
- Mahmud, Vedud. "Akmal Ikromov: Eslalıklar" [Yayımlanmamış el yazması]. Yazarın kişisel arşivi, 1973, Semerkant.
- Yelok, V. S. (2025). Özbek Cedit Hareketi ve Cedit Matbuatı üzerine: tespit ve değerlendirmeler. *Gazi Akademik Bakış*, 18(36), 51-79. <https://doi.org/10.19060/gav.1717363>
- <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/12110,colpanpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 10.01.2026).
- <https://jadid.uz/jadidlik-til-imlo-va-alifbo/> (Erişim Tarihi: 11.01.2026).
- <https://ares.uz/storage/app/uploads/public/624/88d/b52/62488db5215c3240380553.pdf>
- https://t.me/ares_uz March 2022. 922 (Erişim Tarihi: 20.04.2026).
- <https://kun.uz/kr/news/2024/03/16/akmal-ikromov-istiqlol-goyasidan-kommunistik-ozbekiston-rahbarligigacha> 16.03.2024 (Erişim Tarihi: 26.03.2026).
- <https://www.qha.com.tr/haber-arsivi/yalcin-topcu-sovyetlerin-katlettigi-ozbek-sair-suleyman-colpan-i-andi-446615> (Erişim Tarihi: 18.05.2026).
- <https://ziyouz.uz> (Erişim Tarihi: 22.04.2026) (Bu araştırmalarının sonuçlarını Çolpan, iki yıl sonra "Tagor ve Tagorşinaslık" adıyla Maorif va O'qituvchi dergisinin 1925 yılı 11–12 numaralı birleşik sayısında yayımlanmıştır).

Extended Summary

This study examines a seven-page letter written on 29 October 1923 by Çolpan (Abdulhamid Süleymanoğlu), one of the leading representatives of modern Uzbek literature and a prominent figure of the Jadid movement, addressed to his close friend and first critic, Vadud Mahmud. The letter constitutes a significant primary source for understanding not only Çolpan's intellectual and emotional world but also the broader socio-political atmosphere of Turkestan in the early Soviet period. By centering on this personal correspondence, the article aims to illuminate the psychological, ideological, and cultural tensions experienced by an intellectual caught between revolutionary idealism and political disillusionment.

Çolpan, born in Andijan in 1893, was deeply influenced by the reformist and modernist ideas of the Jadid movement, inspired in part by Ismail Gaspirali's vision of cultural renewal and national awakening. Throughout his literary career, Çolpan advocated national identity, independence, and cultural revival. His poetry collections—such as *Awakening*, *Springs*, and *My Songs*—alongside his plays, stories, translations, and journalistic writings, reflect a strong commitment to freedom and intellectual emancipation. However, his opposition to Russian imperialism and later to Soviet authoritarianism ultimately led to his persecution and execution in 1938 during the Stalinist purges. The letter analyzed in this study predates his execution but reveals the early signs of ideological crisis and emotional exhaustion.

The letter vividly contrasts two distinct phases in Çolpan's life: the revolutionary enthusiasm of the early 1920s and the growing sense of despair that followed the consolidation of Soviet power in Central Asia. In the opening sections, Çolpan recalls the years 1920–1921 with dynamic imagery—"mad rushes," "fiery flashes," and passionate struggles—symbolizing collective hope and national awakening. Poetry, during this period, functioned as a vehicle of resistance and a means of mobilizing society. However, this idealistic spirit gradually

gives way to profound disappointment. The establishment of Soviet authority, which initially promised autonomy and liberation for the peoples of Turkestan, instead resulted in increasing political control, ideological uniformity, and suppression of dissent. Çolpan openly questions whether humanity can be “saved by force,” expressing skepticism toward imposed reforms such as the alphabet change and writing reforms debated at the 1923 Tashkent and Bukhara conferences.

One of the most striking aspects of the letter is Çolpan’s critique of the concept of “forced liberation.” Through his commentary on language reform and the Latinization movement, he reveals his discomfort with cultural transformation implemented through coercion rather than organic development. Although he does not articulate his opposition publicly—due to the oppressive political climate—the letter demonstrates his private resistance to ideological imposition. His references to political figures such as Akmal Ikramov further underscore his distrust toward emerging Soviet elites, whom he perceives as authoritarian and detached from the original revolutionary ideals.

A significant portion of the letter is devoted to Çolpan’s engagement with Rabindranath Tagore. His repeated reading of Tagore’s works—particularly those reflecting on colonial India—reveals a shift in his intellectual orientation. Whereas his earlier poetry emphasized struggle and rebellion, his later reflections show a tendency toward inward withdrawal and philosophical resignation. Tagore becomes for Çolpan both a spiritual refuge and a lens through which he interprets Soviet colonial practices in Turkestan. The aesthetic and moral critique of British colonialism in India implicitly mirrors Çolpan’s critique of Soviet rule. Through Tagore’s reflections on art, individuality, and authentic cultural expression, Çolpan articulates the idea that regimes lacking genuine emotional and human connection cannot produce true art or enduring civilization.

The letter also contains revealing passages about Çolpan’s personal life, particularly his remarriage. His reflections on marriage indicate a sense of surrender not only in political matters but also in private life. Whereas he once desired an educated and cultured partner, he now expresses a preference for simplicity and submission, which he associates with inner peace. These statements, while open to modern criticism, provide insight into the psychological fatigue of an intellectual who feels overwhelmed by historical forces. The metaphors of the sea, soil, and stillness symbolize his transformation from an active agent of struggle into a figure drifting within uncontrollable currents.

Ultimately, this letter stands as a poignant testimony of an intellectual’s confrontation with the collapse of revolutionary dreams. Rather than representing a total abandonment of ideals, it documents the deep frustration caused by their distortion under authoritarian rule. As both a literary and historical document, the letter offers invaluable insight into the emotional landscape of Jadid intellectuals during the early Soviet era. It captures the tension between resistance and resignation, idealism and disillusionment, and personal vulnerability and public responsibility. For scholars of Uzbek literature, Central Asian history, and intellectual movements, this document provides a rare and intimate perspective on the psychological consequences of political transformation.

Ek 1 Mektubun Türkiye Türkçesine Çevirisi

29 Ekim 1923 Andijan

Sevgili Vadud!

Sana uzun zamandır mektup yazıp mevcut durumumu bildirmek istiyordum. O kadar “önemsiz” şeylerle meşgulüm ki, fırsat bile bulamıyorum...

Bana bakın! 20’li ve 21’li yılları hatırlıyor musunuz? O çılgın koşuşturmalar, o nefes nefese kalmalar, o hareketler, o ateşli parıltılar, kükremeler...

"Bağırıp çağırarak bir mücadele!" ile başlayan ve "Olmak ya da olmamak; - huzur yok!" ile biten şiirlerim, o zamanların ürünleridir...

Hatırlıyor musunuz?

Yeni şehirde bir "yurt" inşa edip, tüm Özbek "nihilistlerini" toplayıp, eşlerini ve çocuklarını bir günde peçelerini açıp ve aniden onları “özgürlüğe” salıvermek! Bununla ne elde ettiğimizi, “otomobillerin kralı”, ateş alev saçan Akmal’a anlatıp duruyorduk. Ben de onlara katılmış,

sevinmiş, fırtına gibi koşup koşturmuştum... Yediğimiz ise “bilgi yurdu”nun o iğrenç lahana çorbasından ibaretti.....

Vay canına! O günler geride kaldı. Gittiler, asla geri dönmeyecekler. Şimdi "Kuraş" kelimesini tam anlamıyla yoldaşlarım Elbek, Oktam, Gazi Yunus ve Mannon Ramz'a verdim. Oktam'ın "Orta Asya Yazım Konferansı" hakkındaki makalesini okuduğumda bile, Komünist Parti Orta Asya Bürosu'nun bu yazım kuralını zorunlu hale getirme kararı alacağını söylediğini görünce midem bulandı... İnsanlık zorla mı, siyah güçle mi kurtarılacak?...

Şu anki şiirlerimi okuyun:

"Sürekli kaynayan ve yorulan bir deniz

Oynarken uyuyakalmış bir göl..."Ve:

Tagore'u çok okuyorum; dönüp dönüp, sindire sindire okuyorum. Tagore, benim gözümde, şimdi bir teslimiyetten ibaret. "Zahid" adlı eserinde şair Sanyosi, şu anki durumumun yorumcusudur; işte Sanyosi'nin "Zahid" oyunundaki sözleri: Sanyosi (mezarlığın önünde): Gecelerin ve gündüzlerin, ayların ve yılların değişimi benim için ne ifade ediyor, dünyayı dalgaları üzerinde saman ve sap gibi yuvarlayan hayat akışı (zaman), bana geldiğinde durdu... Biliyor musunuz; ya da bilmiyor musunuz: Tekrar evlendim, daha doğrusu evlendirdiler. "Çevrenin iradesine teslim olmuş bir insanın itirazı" falanca kişi tarafından bilinir mi? Sadece teslimiyet, sadece teslimiyet... fetih değil, teslimiyet! Bu kelime çok tatlı...

“Vav. Mim.” imzasıyla yayımlanan “Hint İhtilalcileri” eleştirisini okudum. Sen yazmışsın, elbette. Fitrat'ın Kerim Bahşı ağzıyla dile getirdiği vatansever sözler çok tatlı; fakat Tagor, “Liçnoe (Şahsi)” adlı eserinde bunları daha da tatlı ve daha anlamlı bir biçimde ifade eder. İşte bak: (sanat tartışmasında ...)

“Genel tanımlı mahkeme kanunu (orijinal metinde “kanturi”), genel olarak güzelliğin bir kopyası olamaz ve bunun nedeni bilinmektedir. Ancak bir şehirde, halkı şehir topluluğuna ait olmaktan gurur duyduğu için, kendine özgü mimari tarzına sahip kamu binaları, şehir halkının şehrine olan sevgisini gösterebilir: İngilizlerin Hindistan'daki başkenti.¹ Kalküta'dan Delhi'ye taşındığında, yeni başkentin yeni binalarının hangi mimari tarzda inşa edileceği sorusu gündeme geldi. Bazıları “Babürlü (Mughal) döneminin Hint mimari tarzında olmalı” diye tavsiyede bulundu. Bu mimari tarz, Babürlü (Mughal) ve Hint dehalarının birleşimiydi. Önerileri işe yaramadı. Bunun nedeni, gerçek sanatın temelinin duygu olmasıdır. Babür döneminde Delhi ve Agra, binalarıyla kişinin karakterini ve kişiliğini yansıtıyordu. Babürlü (Mughal) hanedanından çıkan imparatorlar sadece hükümdar değil, insandı. Hindistan'da yaşadılar, Hindistan'da öldüler. Orada sevdiler, orada savaştılar. Onların idaresini düşündüğün zaman gözünün önünde sıra sıra fabrikalar ve tesisler canlanmaz; aksine İngilizlerden kalmış ebedî, ölümsüz sanat eserleri belirir. Bu eserler yalnızca görkemli yapılarda değil; resimlerde, müzikte; dinlerin ve inançların taştan ve madenden yapılmış nesnelerinde; yünlü, pamuklu ve

¹ “Dikkat et: ‘Hindistan’da İngilizlerin başkenti’... Neden Hintlilerin değil?” — Çolpan

ipekli eşyaların dokunduğu atölye ve imalathanelerde de sürekli olarak hatırlatılıp durur. Ne var ki Britanya yönetimi Hindistan'da şahsî bir karaktere sahip değildir. Sadece bir fanteziden, kuru biçimselliğinden ibaret. Sanatın gerçek, özgün dilinde hiçbir şey ifade edemiyor. Zira yönetme ve hüküm yürütme hüneri; ham maddeyi işletme mahareti, insanı merhametsizce kullanıp ondan faydalanma ustalığı, hiçbir vakit güzel destanların konusu edilerek övgüye layık görülmez.

Lord Lytton, sanata ve telif olmasına gerekenden fazla düşkün, hayal gücü geniş bu İngiliz genel valisi; Babürlüler saltanatı devrinde devlet âdetlerinden biri olan 'dârbar tantanası'nı (Türklerdeki selamlığa benzer biçimde) kendi sarayı için örnek almayı arzuladı. Ne var ki devlet debdebeleri de birer sanat eseridir. Bunlar, hükümdar ile halk arasındaki özel ilişkilerin karşılıklı niteliğinden tabii bir şekilde doğarlar. Onlardan örnek alındığı zaman ise, bütün işaretleriyle birlikte kendi yapaylıklarını apaçık ortaya sererler...

Çeviri aceleye geldi; bu yüzden anlamı kavramakta da sanatkârane bir derinlik oluşmadı. Neyse, maksat mânâdadır. Demek istediğim şudur ki: Tagore, bu denli büyük bir İngiliz karşıtı olduğu hâlde, hiçbir zaman Elbek, Öktam, Gazi Yunus seviyesinde ölçsüzce köpüren biri değildir. Velhasıl, ne kadar hızlı koşarsa koşsun, en atak atın bile bir gün yorulup sendelemesi, gevşeyip tökezlemesi mümkündür.

Evlendim dedim. Beni evlendirdiler dedim. Benim refikam, okuma yazması olmayan bir Özbek kızıdır. Okumuş, kültürlü bir kadınla birlikteyken ruhen ve bedenen azap çekmişken, bu sefer neden sade bir kız hanımla yetinip kaldım? Sebebi, işte bu mektubumun bütün muhtevasıdır. Sessizce her şeyi içine çekip sindirebilen, ağır bir maddeyim ben; tıpkı toprak gibi, tıpkı deniz gibi.

Tagore toprağa ne diyor: 'Ben, kendi şarkılarımı senin sessiz bahçene bırakıyorum.'

Ve: 'Senin sevimli yüzünü tanıdım, mahzun hâlde. Toprağımı seviyorum, ey toprak ana!' Sessiz bahçe, mahzun toprak — işte benim kendim. Ben şimdi eşten 'medeniyet' değil, 'teslimiyet' içinden doğan bir 'tebessüm' bekliyorum.". "Sadelik içinde güzellik" bekliyorum. Peçe, perdelerin aslında hiçbir zararı yoktur. Tagore onları 'ebedî kul' diye nitelemiştir. (Bir hikâyesinde) der ki: 'Göğün bulutu, yeryüzünde kalabilmek için yağmur damlaları hâlinde yükseklikten aşağıya iner.' Buna benzer şekilde, kadınlar da erkeğin esiri olmak üzere, farkında olmadıkları bir alana girerler.

Hepimizin hakkında — köpüren, isyan eden hepimiz için — Tagore şöyle der: 'Onların dünyaları büyük değildir. O dünyada insan da azdır. Ama o sınırların içine her şey sığar; yani bütün gördükleri, bütün acıları ve bütün heyecanları. Çünkü başlarında peçe, kollarında bilezik, avlularında duvar vardır. Onların her biri, kendi dar cennetinin birer İndira'sıdır!

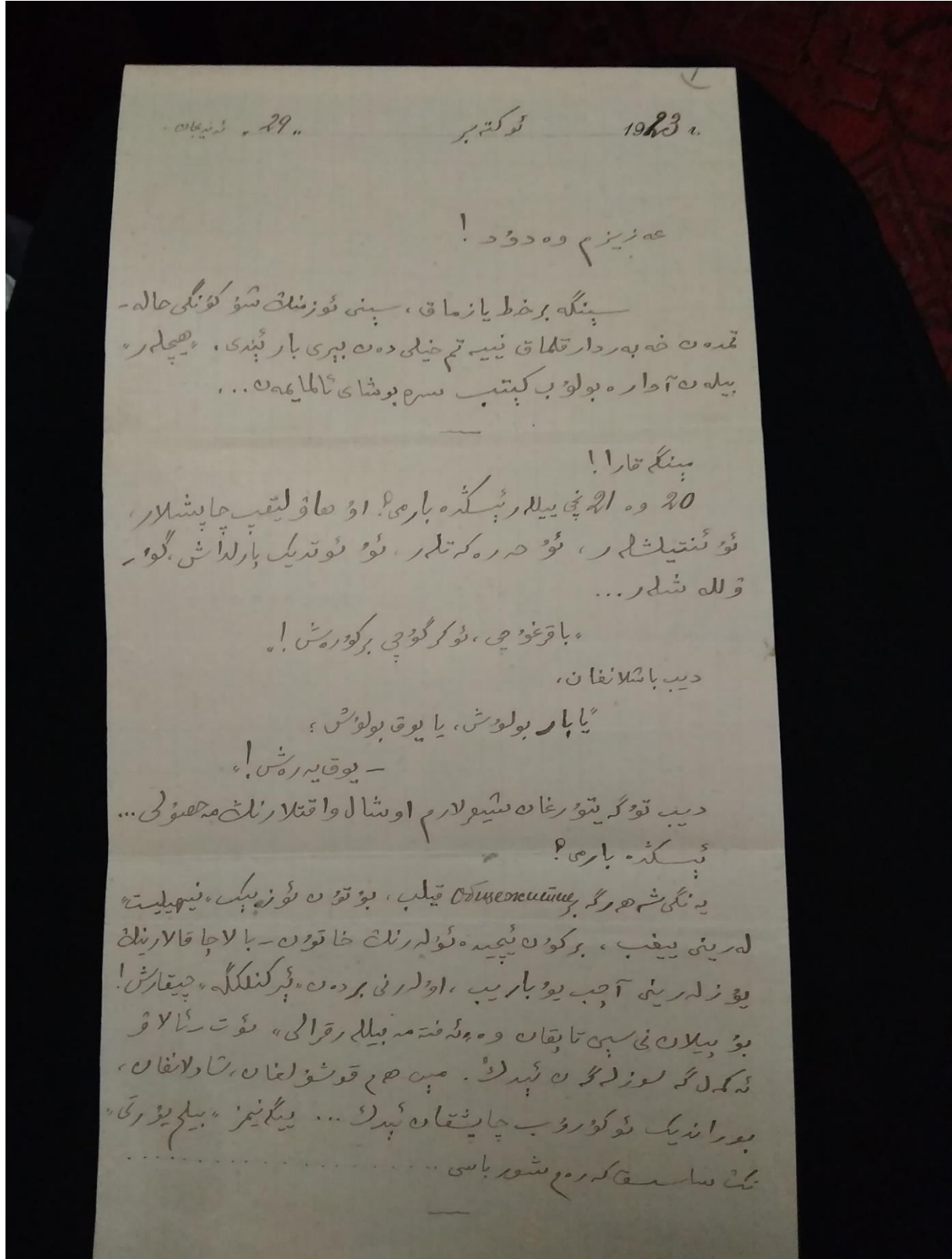
İndira — kadın bir Tanrıçadır; sarayında kocası 'İndira' ile birlikte hüküm sürer (Hint inancına göre).

Durumum muhtemelen anlaşılabilir, yorgunum, başka bir işe geçiyorum. Mektubunuzu bekliyorum.

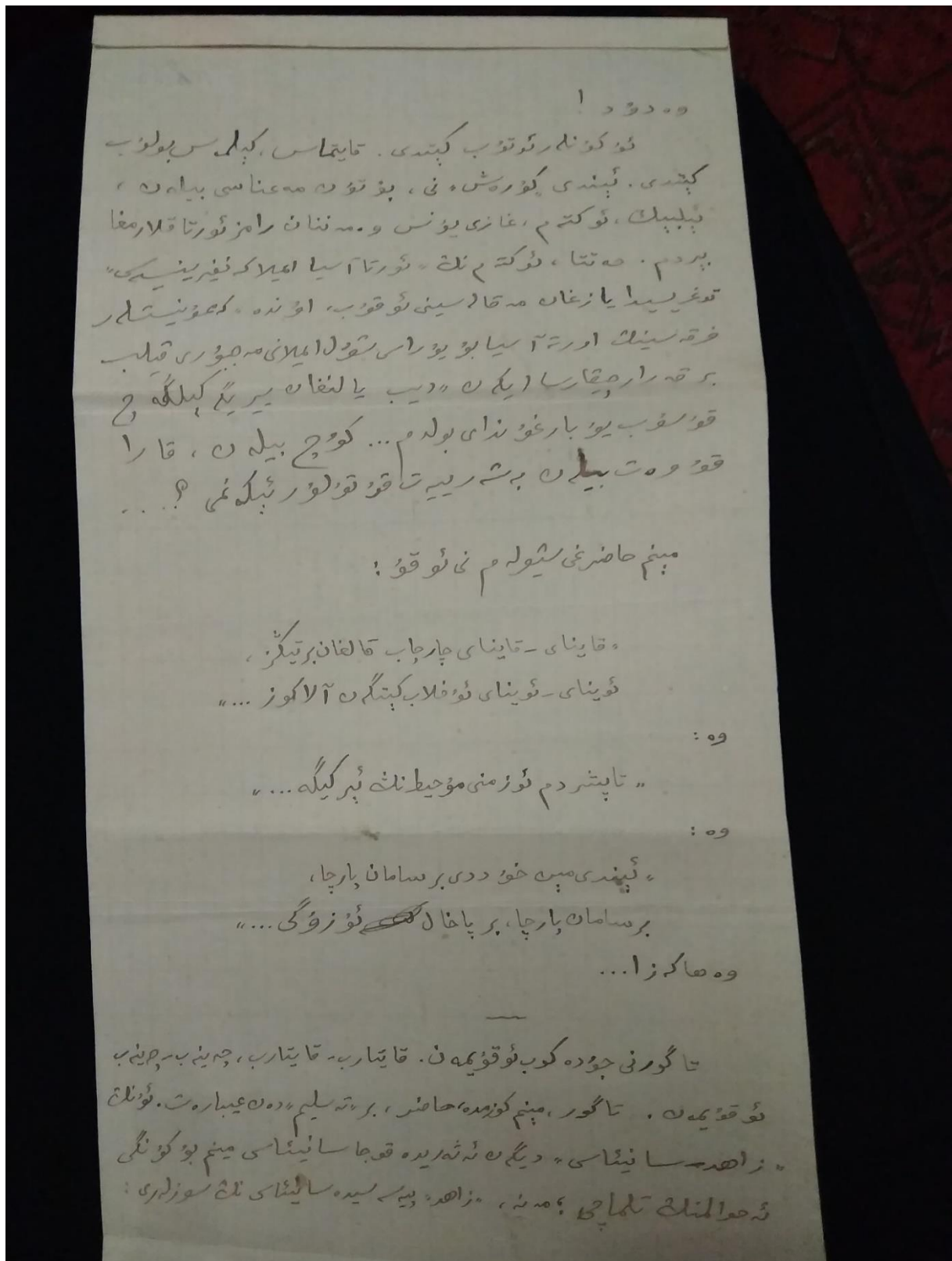
Saygılarımla, Colpan (imza).

Adresim: Andijan, Vakıflar Dairesi.

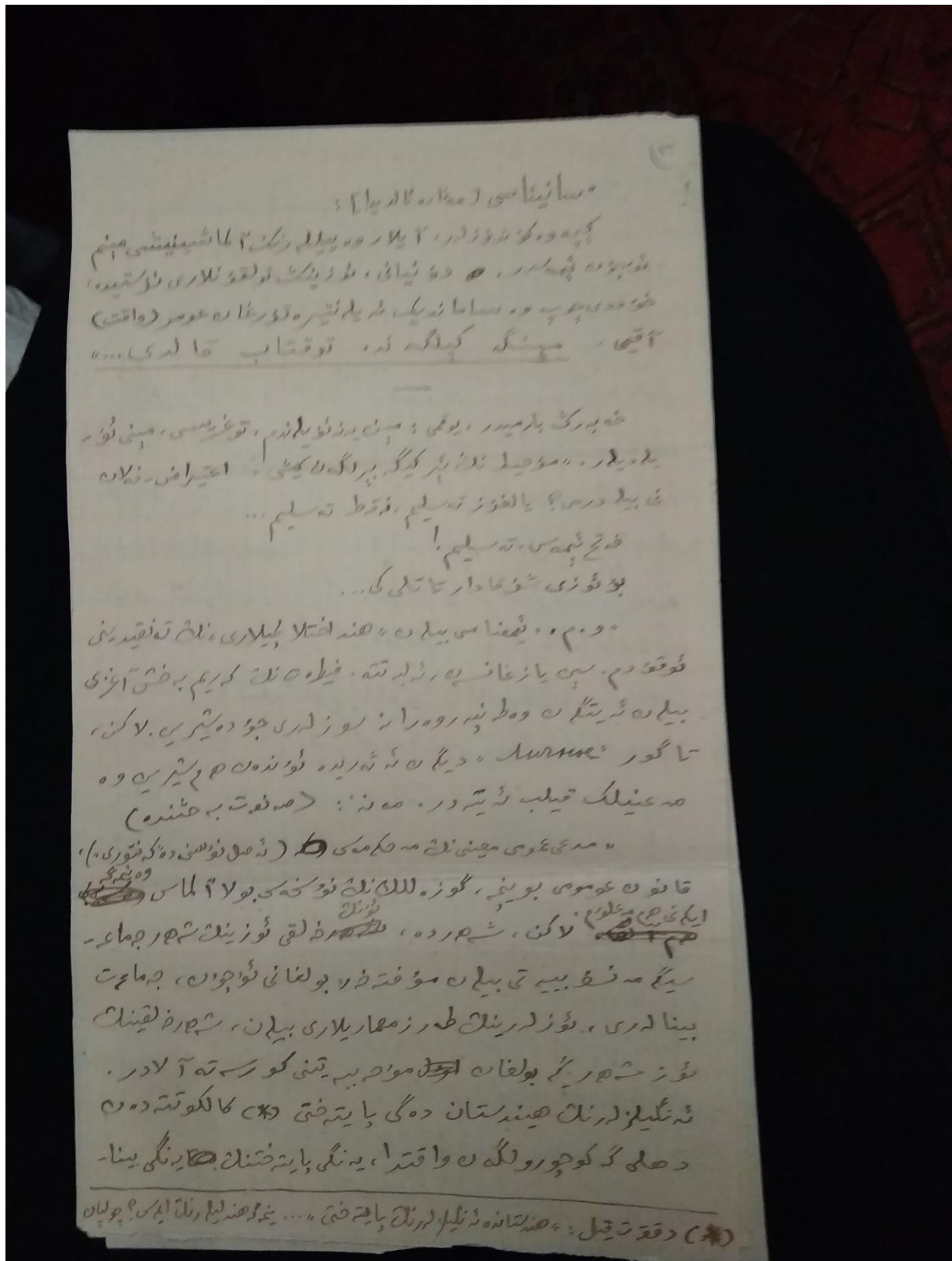
Ek 2 Orijinal Elyazması Metin

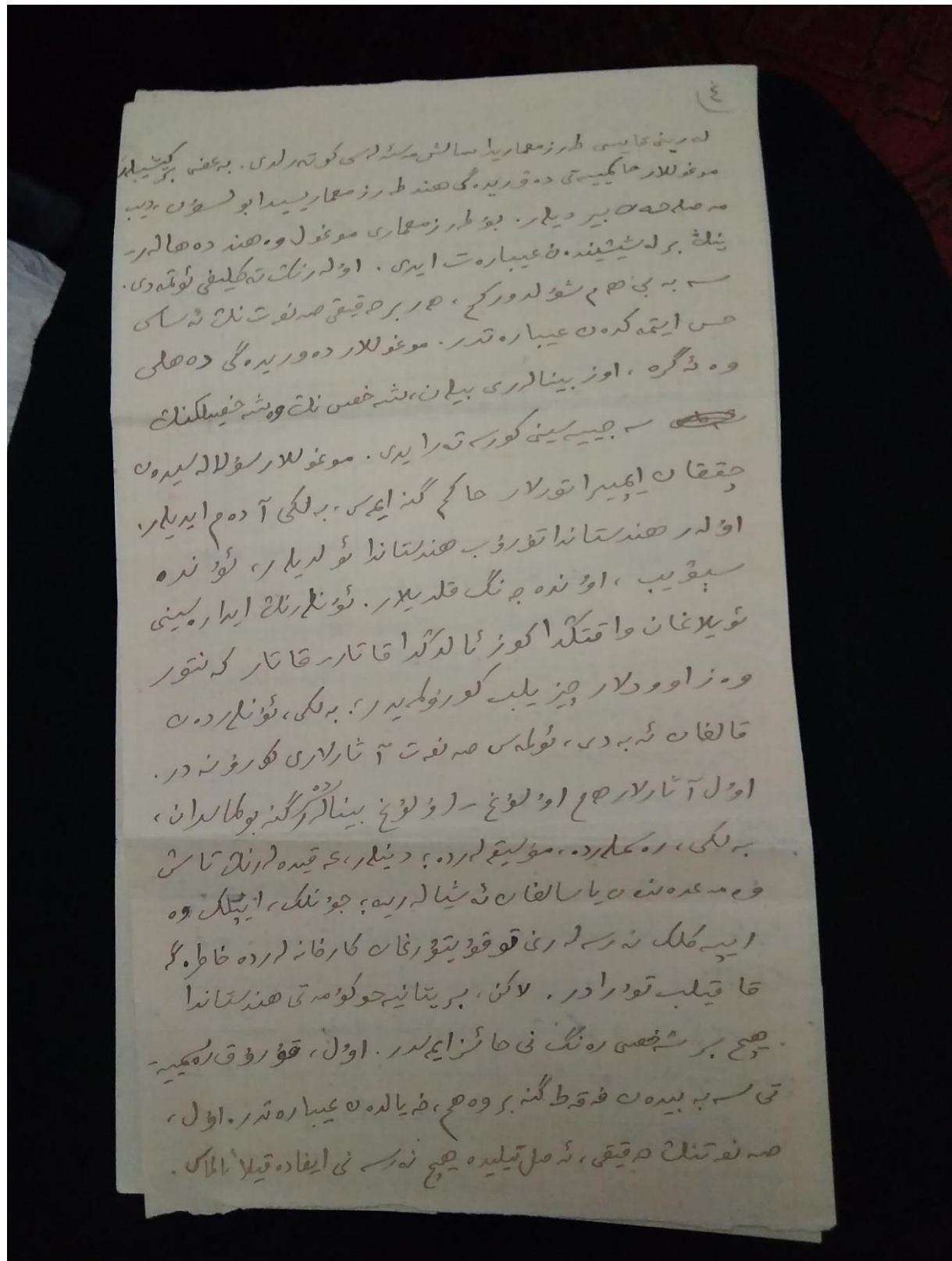

1. sayfa

2. sayfa

نیمه نوچونک، هه کهنه اجرا قلمهات هه نوڤی ^{ظام} لاسیانی اشله بیه قاش
مه هاره حی، آده منی شه فقه تهنه وئنه اشله تب، نوڤه ده فایده له نش
نوڤه تالیف هیچ واقتدا گوزله داستانلارغا کورگیزیلب، ماقئالمایدر.
~~بهره نیکلر والیه لک کورک~~ لور دلیستون، مع التالیف،
بو نه نیکلر والیه لک کورک دهره جودن آرتخا خه یا لکه بئگه
بولغان بو هه نه والیه سی، موخولار سلطنه حی ده وریده گی ده و-
له ت عاده تهریده ن بری بولغان ده دربار طرطنه سی، (توقلار
نک - لاملیف کورک) ~~هه نوڤه~~ ده ن نوڤه ~~بهره~~ نوڤه ده کی
نوچون نوڤه آکماچی بولدی، لاکن، ده و له ت ده بهره-
به له ری ~~هه نوڤه~~ نه تهریده ر. اوڤلار، پاڤا
بیلان خالک کاراسیده انی خوصوصی مؤناسه به تهر نک موته-
قابله ~~بهره~~ بیع هه واره تده، به یه بولادورلار. نوڤلر
ده ن نوڤه کوته ر لک واقتدا، اوله نوڤه لر رینک
ته بیهس لکله رینی بو تون ایشاره تهری بیلان آجب
کور سه تب قویالار ....

تەرەپىمىز شائىلىش بولدى، شۇ ئۇچرات - مە غنا ۋە ھەللىك
ھەم - مە ئۆتلىك بولمايدى. خەير، مە قەد مە غنادە. ھە
مە شۇ ئۇ دىگەن كىچىمەن كى؛ تاگور شۇ قەدەر ئۇلۇغ
ئە نىگىلەر دۇنيانى بولۇپ تۇرىدۇ، ھەم ۋاقىت ئېلىپكە،
ئۆتكەن، غەزەبى يۇش دەردە ھەسەت گۇپۇرلار ئاچىلار
غەزەبى، قاتتىق پاقەت آتلىك بىر چارچاپ، بولمايدۇ،
تەر غا ئاشى ھەم بار.

